

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Кухта М. І., Ваколя З. М.

Педагогіка
Методичні рекомендації до практичних занять

Ужгород, 2023

УДК 37 (076)

Кухта М. І., Ваколя З. М. Педагогіка. Методичні рекомендації до практичних занять.
Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 22 с.

Методичні рекомендації розроблені для студентів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка освітнього ступеня «бакалавр».

Рецензенти:

Козубовська І.В. – доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Ужгородський національний університет;

Маляр Л.В. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Ужгородський національний університет.

Рекомендовано до друку

кафедрою загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «УжНУ»

(протокол № 12 від 28 червня 2023 р.)

Рекомендовано до друку науково-методичною комісією факультету суспільних наук

(протокол №8 від 29 червня 2023 р.)

Вченою радою факультету суспільних наук

(протокол №11 від 29 червня 2023 р.)

© Кухта М.І., Ваколя З. М. Ужгородський
національний університет, 2023

ВСТУП

В методичних рекомендаціях представлена система практичних занять, тематика яких охоплює всі розділи навчальної дисципліни «Загальна педагогіка», зокрема:

- основи загальної педагогіки;
- дидактика;
- теорія виховання;
- теорія управління навчальним закладом.

Тематика та зміст практичних занять відповідають освітньо-професійним програмам підготовки студентів-бакалаврів педагогічних спеціальностей та навчальній робочій програмі з курсу «Педагогіка».

Засвоєння базових понять із загальних основ педагогіки, теорії освіти і навчання, теорії виховання відбувається на основі навчального діалогу, що передбачає діалогічну взаємодію викладача і студентів з допомогою таких методів навчання, як рольова гра, навчальна дискусія, професійний педагогічний тренінг. Розробка індивідуальних завдань вимагає застосування елементів програмування, моделювання, діагностики, аналізу, прогнозування тощо. Окрім того, зміст практичних занять орієнтує студентів на опрацювання педагогічної спадщини українських і зарубіжних вчених, досвіду педагогів-новаторів, різних концепцій розвитку педагогічної теорії і практики.

Кожна тема заняття включає програмні теоретичні питання, завдання для індивідуальної та самостійної роботи, проблемні і творчі вправи, список рекомендованої літератури. Така структура теми забезпечує поглиблення навчального матеріалу, розвиває професійне педагогічне мислення студентів і здатність вести фахову дискусію, сприяє формуванню відповідного рівня підготовленості спеціаліста до майбутньої професійної діяльності в освітній сфері.

Завдання самостійної роботи спрямовані на закріплення і поглиблення знань студентів та підготовку до педагогічної практики, зокрема готовності до керованого спостереження, опрацювання програми дослідження особистості учня, класного колективу, розробки плану-конспекту виховної справи для учнів різних вікових груп.

Система представлених практичних занять сприяє формуванню в студентів комплексу загальних і фахових компетентностей, які забезпечують набуття студентами практичних умінь і навичок проєктування й організації освітнього процесу, аналізу й узагальнення педагогічних явищ, прогнозування ймовірних результатів навчання та готовності до кваліфікованого вирішення актуальних педагогічних проблем.

Тема 1. Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні

1. Виховання, школа й педагогічна думка періоду Київської Русі й культурного занепаду / типи шкіл; джерела писемності, в яких порушувалися педагогічні проблеми/.

2. Розвиток освіти й педагогічної думки в Україні у XVI – XVIII ст. / основні постаті, діяльність братських шкіл, вищі заклади освіти, козацька педагогіка/.

3. Освіта й педагогічна думка в Україні в XIX ст. / основні проблеми, освіта Закарпаття, пед. спадщина О. Духновича/.

4. Освіта й педагогічна думка в Україні в XX ст. / С. Русова, В. Сухомлинський, А. Волошин/.

Основні поняття теми: виховання, система виховання, наука, освіта, педагогіка, народна педагогіка, козацька педагогіка.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Скласти анотацію на одну з праць В. Сухомлинського («Серце віддаю дітям», «Сто порад учителеві», «Павлівська середня школа», «Розмова з молодим директором», «Виховання справжнього громадянина»).

2. Підготувати короткий нарис-портрет одного з освітніх діячів Закарпаття / О. Духнович, А. Волошин/.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрюшина Л.Л. Етапи розвитку освіти і педагогічної думки в Україні : метод. рекомєнд. / за ред. Л.Л. Андрюшина, О.А. Каковкіна. Дніпропетровськ, 2015. 32 с.

2. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.

3. Кухта М.І., Маляр Л.В. Педагогіка. Конспект лекцій : навч. посіб. Ужгород, 2017. 124 с.

4. Левківський М.В. Історія педагогіки : навч. посіб. Київ, 2011. 189 с.

5. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид, доп. і переробл. Київ, 2009. 656 с.

6. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. 3-те вид, перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. 230 с.

Тема 2. Закономірності розвитку людської особистості. Програма дослідження особистості учня і класного колективу

1. Роль спадковості у розвитку людини.
2. Вплив середовища на особистісний розвиток.
3. Виховання і розвиток.
4. Активна діяльність як чинник розвитку особистості.
5. Характеристика емпіричних методів педагогічних досліджень (спостереження, бесіда, метод соціометрії, анкетування, тестування).
6. Аналіз програми і методів дослідження особистості учня та учнівського колективу.

Основні поняття теми: методологія, метод педагогічного дослідження; розвиток, індивід, особистість, індивідуальність, спадковість, середовище, виховання, активна діяльність.

Завдання для самостійної роботи (виконується студентом після проведеного заняття)

1. Відповідно до програми вивчення особистості учня скласти психолого-педагогічну характеристику на уявного учня або самохарактеристику.
2. Відповідно до програми вивчення учнівського колективу скласти психолого-педагогічну характеристику на уявний колектив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
2. Кухта М.І., Маляр Л.В. Педагогіка. Конспект лекцій : навч. посіб. Ужгород, 2017. 124 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид.: доп. і переробл. Київ, 2009. 656 с.
4. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 430 с.
5. Староста В.І. Методологічні аспекти психолого–педагогічного дослідження : навч.-метод. посіб. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2008. 68 с.
6. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид, перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. 230 с.

Тема 3. Процес навчання

1. Суть процесу навчання, його функції.
2. Структура процесу навчання.
3. Педагогічні умови ефективності процесу навчання /диференційований підхід до навчання, формування позитивної мотивації учіння та ін./

Основні поняття теми: процес навчання, навчальна діяльність, учіння, викладання, репродуктивне навчання, продуктивне навчання, педагогіка співпраці, закономірність навчання, принцип навчання, диференційований підхід /особистісно орієнтоване навчання, індивідуальний підхід/, мотивація навчання.

Завдання для індивідуальної роботи /за вибором/:

1. На основі лекційного матеріалу та навчальної літератури підготувати повідомлення з теми «Репродуктивна (традиційна) та інноваційна (творча) стратегії навчання в сучасній школі. Переваги й недоліки».

2. На основі аналізу наукових джерел та навчально-методичної літератури зробити повідомлення з теми «Диференціація навчальної діяльності учнів як педагогічна умова ефективності освітнього процесу» (для методичного семінару учителів-предметників з обраного фаху).

3. На основі аналізу наукових джерел та навчальної літератури зробити повідомлення з теми «Формування позитивної мотивації учіння і способи активізації пізнавальної діяльності учнів» (для методичного семінару учителів-предметників з обраного фаху).

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (Затверджено постановою КМ України від 23 листопада 2011 р. № 1392).
3. Дичківська М.І. Інноваційні педагогічні технології : Практикум. Київ: «Слово», 2013. 448 с.
4. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Київ: Райдуга, 1994. 61 с.
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» зі змінами від 2023 р. № 463-ІХ від 16.01.2020, редакція від 24.11.2021 р.
6. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Технологія і техніка шкільного уроку. Київ : Знання, 2010.
7. Кухта М.І., Маляр Л.В. Педагогіка. Конспект лекцій : навч. посіб. Ужгород, 2017. 124 с.
8. Мойсеюк Н.С. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид, доп. і переробл. Київ, 2009. 656 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти : Затверджено Указом Президента України від 17.04. 2002 р. № 347/31. Освіта України. 2002. С. 4-6.
10. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид, перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. 230 с.
11. Педагогічні журнали: «Рідна школа», «Педагогіка і психологія», фахова періодика для вчителів.

Тема 4 – 5. Процес виховання

1. Мета і зміст виховання: історичний контекст проблеми.

2. Базова культура особистості як основа змісту сучасного шкільного виховання.

Структура базової культури особистості: інтелектуальне, фізичне, моральне, трудове, патріотичне, правове й демократичне, екологічне, статеве виховання.

2. Стили виховання. Наслідки гіпо- та гіперопіки у вихованні.

3. Самовиховання.

4. Перевиховання.

Основні поняття теми: виховання, самовиховання, перевиховання, технологія виховання.

Завдання для індивідуальної роботи.

1. Скласти план-конспект виховної справи для учнів 5 – 11 класів /за взірцем, що подається/.

2. Виписати висловлювання українських і зарубіжних педагогів, що стосуються основних наукових понять теми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.

2. Кононко О. Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в ранньому дитинстві: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.

3. Концепція національного виховання студентської молоді / Додаток до рішення колегії МОН від 25.06. 2009 р. протокол № 7/2-4.

4. Кухта М.І., Маляр Л.В. Педагогіка. Конспект лекцій : навч. посіб. Ужгород, 2017. 124 с.

5. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навч. посіб. / Л. В. Кондрашова, О. О. Лаврентьєва, Н. І. Зеленкова. Кривий Ріг, 2008. 105 с.

6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид, доп. і переробл. Київ, 2009. 656 с.

7. Педагогічні журнали: «Рідна школа», «Педагогіка і психологія», «Педагогіка толерантності» та ін.

8. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : наказ Міністерства освіти і науки від 06.06.2022 р. № 527.

9. Сікорський П.І. Нова педагогіка : підручник. Львів, 2021. 540 с.

10. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид, перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. 230 с.

Тема 6. Нова українська школа

1. Суть та причини реформування освітньої сфери в Україні.
2. Нова українська школа: мета й завдання, формула нової школи, життєві компетентності учня.
3. Суть, завдання та принципи інклюзивної освіти.
4. Діти з особливими освітніми потребами : індивідуальний підхід та педагогічні шляхи і засоби соціалізації.

Основні поняття теми: освітня сфера, нова українська школа, формула нової школи, інклюзивна освіта, соціалізація, діти з особливими освітніми потребами, педагогічна корекція, педагогічна абілітація.

Завдання для індивідуальної роботи.

1. Проаналізуйте динаміку кількості закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням у Вашому регіоні.
2. Складіть хронологію реформування освіти, вказавши найважливіші події та роки запровадження змін.
3. Проаналізуйте основні результати впровадження національного проєкту «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації».

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Академвидав, 2012. 615 с.
2. Кухта М.І., Маляр Л.В. Педагогіка. Конспект лекцій : навч. посіб. Ужгород, 2017. 124 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. 5-е вид, доп. і переробл. Київ, 2009. 656 с.
4. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Рівне, 2016. 141 с.
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
6. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. Київ : Видавнича група «Апостол», 2015. 136 с.
7. Педагогічні журнали: «Рідна школа», «Педагогіка і психологія», «Педагогіка толерантності» та ін.
8. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид, перероб. і допов. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. 230 с.
10. Інтернет-ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

Тема 7 – 8. Актуальні питання сучасного шкільного виховання (у формі круглого столу)

1. Діти і спорт.
2. Діти й шкідливі звички (паління, наркоманія, алкоголь).
3. Діти і засоби масової інформації.
4. Діти й небезпечні комп'ютерні ігри.
5. Діти і «вулиця».
6. Діти і гроші.
7. Діти й дисципліна (в сім'ї, в школі, на уроці).
8. Діти й дозвілля.
9. Підліткова агресія: причини й шляхи подолання.
10. Діти і вибір професії.
11. Діти й сім'я та сімейне виховання.
12. Емоційна культура дітей шкільного віку.
13. Засоби розвитку емоційного інтелекту в шкільному віці.
14. Шкільний булінг: суть, причини, превентивні заходи.
15. Екологія освітнього середовища як актуальна проблема НУШ.

Розробити обрану тему за таким алгоритмом:

- актуальність проблеми;
- суть базового поняття теми в наукових психолого-педагогічних джерелах;
- основний зміст проблеми і шляхи її вирішення;
- висновки;
- використані джерела інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Праці українських і зарубіжних вчених з означеної проблеми (Г. Ващенко, С. Русова, В. Сухомлинський, Й. Гербарт, Й. Песталоцці, Дж. Локк).
2. Педагогічні журнали: «Рідна школа», «Педагогіка і психологія», «Педагогіка толерантності» та ін.
3. Фахова періодика для вчителя-предметника.
4. Педагогічні видання для батьків.

Тема 9. Педагогічне спілкування

1. Поняття «спілкування» в педагогічній науці.
2. Особливості суб'єкт-суб'єтного педагогічного спілкування. Фасилітація та інгібіція в педагогічній взаємодії сучасного вчителя.
3. Емоційне вигорання в професійному педагогічному спілкуванні: суть, причини, способи подолання.
4. Психологічні бар'єри спілкування.
5. Робота з методиками. Аутотренінгові вправи.

Основні поняття теми: спілкування, фасилітація, інгібіція, емоційне вигорання, емоційний інтелект, аутотренінг, саногенне мислення.

Завдання для індивідуальної роботи.

1. Підготувати повідомлення на одну з тем «Роль емоційного інтелекту в професійній педагогічній діяльності», «Аутотренінг у професійній діяльності вчителя».

ЛІТЕРАТУРА

1. Кухта М.І., Маляр Л.В. Професійне педагогічне спілкування: методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 35 с.
2. Підручники з педагогіки Н. Волкової, Н. Мойсеюк, В. Ягупова.
3. Підручники з психології Д. Максименка, В. Подоляк, В. Семиченко.
4. Дослідження В. Беха, Г. Сагач, В. Семиченко з проблем спілкування в освітній сфері діяльності.

Тема 10. Професійно-педагогічний тренінг

Мета. Формувати комунікативні педагогічні уміння і навички студентів.

1. Тренувальні вправи.
2. Етика спілкування вчителя.
3. Ділове спілкування.
4. Конфліктологічний тренінг.
5. Тест «Визначення рівня комунікативності».
6. Тест «Рівень комунікативного контролю в спілкуванні».

ЛІТЕРАТУРА

1. Аносов І. П. Психологічні основи педагогічного спілкування. Київ, 2007.
2. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача. Київ, 2007.
3. Горностаї П. П. Методи групової роботи в системі освіти : метод. рекомендації. Київ: Міленіум, 2017. 64 с.
4. Дербеньова А.Г., Кунцевська А.Г. Тренінги з розвитку комунікативності вчителів. Харків : видавнича група «Основа», 2009. 191 с.
5. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 240 с.
6. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2012. 224 с.
7. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 312 с.

Зразок оформлення титульної сторінки

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

на учня 6-А класу

Ужгородської ЗЗСО I – III ступенів № 6

імені В. Гренджі-Донського

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

на учнівський колектив 6-А класу

Сокирницької ЗЗСО I – III ступенів

Хустського району Закарпатської області

ПЛАН-КОНСПЕКТ

виховної справи, проведеної в 5-А класі

Сокирницької ЗЗСО I – III ступенів Хустського району

Закарпатської області

**Свистак Юлія Василівна,
Студентка ... курсу, ОС «бакалавр»/«магістр»
Керівник педпрактики від
кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
доц.../прізвище, ініціали/**

Ужгород, 2023

Програма дослідження особистості учня і структура психолого-педагогічної характеристики

Демографічні відомості: прізвище, ім'я учня; клас, школа та її місцезнаходження, дата народження. Характеристика школи, класу, з якого часу учень перебуває в даному класному колективі, як учень сприймає колектив класу, належність до мікрогруп тощо.

Умови розвитку та виховання в сім'ї: склад сім'ї, умови проживання в сім'ї (при можливості), вплив батьків на виховання дитини, їх психолого-педагогічна культура, співпраця сім'ї з класним керівником та школою загалом.

Рівень фізичного розвитку: стан здоров'я, володіння санітарно-гігієнічними навичками, спортивні інтереси, потреби.

Моральні якості: загальний рівень морального розвитку; знання морально-етичних норм і правил; володіння навичками культури поведінки; соціально-моральний статус у колективі; особливості спілкування з молодшими, ровесниками і старшими; рівень сформованості почуттів патріотизму, національної гідності; рівень правової та екологічної культури; особливості прояву дисциплінованості, відповідальності, соціальної зрілості, громадянської активності, милосердя, гуманізму, толерантності. Прояв зазначених якостей у класному колективі та поза школою.

Розумовий розвиток: рівень загального розумового розвитку, кругозір, особливості розвитку пізнавальних психічних процесів (відчуттів, сприймання, пам'яті, мислення, уваги); рівень розвитку мовлення, активний словник учня, його комунікативні уміння; потенційні розумові можливості; інтереси, задатки і здібності, ставлення до навчальної діяльності; сформованість мотивів навчання (внутрішні, зовнішні), їх домінування; рівень володіння методами і прийомами самостійної пізнавальної діяльності; улюблені навчальні предмети; навчальні предмети, що викликають труднощі; участь в інтелектуальних іграх, змаганнях, олімпіадах; рейтинг успішності учня.

Рівень трудового виховання: ставлення до праці; загальна культура різних видів праці (фізичної, обслуговуючої, розумової); рівень володіння уміннями і навичками трудової діяльності; інтереси і схильності до певних видів професійної діяльності, рівень і стійкість професійної орієнтації.

Рівень естетичного виховання: сформованість естетичних почуттів, смаків, потреб; інтереси та схильності до різних видів мистецтва; формування художньо-естетичних умінь, творчих здібностей; здатність творити прекрасне в повсякденній діяльності.

Особливості психічного розвитку: психологічна характеристика типу темпераменту, прояв окремих властивостей темпераменту – сензитивності, ригідності, пластичності, імпульсивності, реактивності, активності, екстравертності, інтровертності; характер, яскраво виражені позитивні й негативні риси характеру, їх прояви; розвиток загальних та спеціальних здібностей; характеристика емоційно-вольової сфери; особливості самооцінки учня (низька, адекватна, завищена), співвідношення самооцінки і рівня домагань, ставлення до самовиховання і його прояви у різних видах діяльності; реагування на критику збоку; учень у міжособистісній взаємодії з класом та окремими членами колективу; належність до мікрогруп.

Ставлення до суспільно корисної праці. Участь у громадському житті класу і школи; виконання доручень; позашкільна діяльність (відвідання закладів позашкільної освіти, секцій, гуртків, громадських молодіжних організацій, дозвіллевих виховних закладів тощо); сформованість самодостатності як особистісної якості.

Психолого-педагогічні висновки та рекомендації.

Рекомендації щодо здійснення індивідуального підходу, взаємодії учня з класним колективом і виховних заходів впливу загалом.

Перелік використаних методів дослідження особистості учня /наприклад: спостереження, бесіда, метод зіставлення незалежних характеристик, метод аналізу

результатів діяльності, метод соціометрії, рейтингу та ін./ Вказати, на якому етапі дослідження особистості учня і з якою метою використовувався кожен з методів.

Програма дослідження класного колективу і структура психолого-педагогічної характеристики

Загальні дані про школу і клас: загальна характеристика школи, місце знаходження; характеристика класу: кількість учнів, гендерне співвідношення, віковий ценз учнів, особливості класу і класного колективу.

Рівень розвитку класного колективу: стадія (етап) розвитку дитячого колективу; характерні ознаки розвитку колективу; роль активу у формуванні та зміцненні колективу; діяльність органів самоврядування; напрями і стилі взаємин між активом і органами самоврядування; моделі міжособистісної взаємодії між вихованцями; лідери в колективі (формальні і неформальні), їх вплив на життєдіяльність колективу та окремих членів; наявність мікрогруп, їх референтність; напрями і форми зв'язку класного колективу із загальношкільним.

Рівень морально-духовного розвитку колективу: рівень володіння загальнолюдськими цінностями; громадянська активність і соціальна зрілість; рівень вихованості учнів класу; стан дисципліни, дотримання правил поведінки; наявність громадської думки як основного критерію сформованості колективу; типові проблемні ситуації розвитку колективу.

Пізнавальні особливості учнів класу: загальна характеристика організації навчальної діяльності класного колективу; пізнавальні інтереси та потреби учнів, їх здібності та ставлення до навчальної діяльності; загальний рівень успішності класу.

Рівень фізичного розвитку колективу: загальний стан здоров'я учнів; ставлення дітей до фізичної культури і спорту; спортивні інтереси, потреби.

Рівень трудового виховання: участь класного колективу у громадсько-корисній роботі; ставлення учнів до праці; сформованість умінь і навичок у сфері трудової діяльності; професійна спрямованість учнів.

Рівень естетичного виховання: сформованість почуттів прекрасного; інтерес учнів до певних видів мистецтва; потреби учнів у сфері естетичного розвитку.

Психолого-педагогічні висновки та рекомендації.

Шляхи подальшого розвитку класного колективу; пропозиції щодо змісту й організації виховної роботи з даним класним колективом (з боку класного керівника, вчителів-предметників, батьків, громадських організацій).

Перелік використаних методів дослідження класного колективу /наприклад: спостереження, бесіда, метод зіставлення незалежних характеристик, метод аналізу результатів діяльності, метод соціометрії, рейтингу та ін./ Вказати, на якому етапі дослідження класного колективу і з якою метою використовувався кожен з методів.

**Програма педагогічного спостереження
під час пропедевтичної практики студентів ОС «бакалавр»**

I. Ознайомлення з навчальним закладом, з планом виховної роботи школи і класного керівника, до класу якого прикріплений студент.

II. Ознайомлення з навчальною програмою з фахового предмета, з календарним планом роботи та методичними рекомендаціями до проведення уроків з фахових дисциплін.

III. Ознайомлення з кабінетом з фахового предмета, його оформленням, наочністю.

План оформлення результатів педагогічного спостереження уроку

Дата

Клас

Предмет

Учитель

Тема уроку

Мета уроку

I. Аналіз навчальної діяльності та емоційного стану учнів

- активність/пасивність;
- прояв інтересу до предмета/інфантильність;
- ініціативність/байдужість;
- сумлінність/несумлінність у виконанні завдань;
- ставлення до вчителя (шанобливе/нешанобливе);
- реакції учнів на зауваження вчителя;
- підвищений/знижений емоційний настрій учнів на уроці.

II. Аналіз діяльності вчителя

- ступінь організації освітнього процесу на уроці;
- ступінь мотивації учнів до активної пізнавальної діяльності;
- засоби активізації мисленнєвої діяльності учнів;
- засоби контролю навчальних досягнень (демократичні/недемократичні);
- прояв емпатії;
- виразність мовлення;
- доступність запитань і завдань;
- диференціація завдань на уроці;
- реалізація індивідуального підходу;
- різноманітність завдань і вправ.

III. Психологічна атмосфера уроку

Оцініть психологічну атмосферу уроку за 12-бальною шкалою і аргументуйте поставлений бал.

IV. Психолого-педагогічні висновки та рекомендації (на основі ознайомлення з діяльністю навчального закладу (пункти I і II та спостереження на уроках).

Підпис учителя

Підпис студента

Зразок складання конспекту виховної справи

Студент-практикант обирає тему виховного заняття з плану виховної роботи класного керівника, у якого проходить педагогічну практику, або пропонує власну. Допускається коригування студентом теми /за погодженням з класним керівником / із врахуванням віку учнів, особливостей навчального закладу та можливостей самого студента.

В основній частині заняття студент **обов'язково** вказує форми взаємодії з учнями та види діяльності, до яких залучаються учні на занятті.

ТЕМА. Екологія – запорука здоров'я нації.

МЕТА. Збагатити екологічні знання учнів новою інформацією. Розвивати екологічне мислення. Виховувати бережливе ставлення до природи, до навколишнього середовища в цілому.

УНАОЧНЕННЯ. Фотоальбом «Мальовничі Карпати», тематична виставка літератури, навчальний фільм «Ліси – легені Землі».

Хід заняття

I. Вступне слово вчителя.

/У вступному слові оголошуємо учням тему і завдання заняття, а також коротко розкриваємо суть теми/.

–

.....

II. Основна частина заняття.

1. Повідомлення учнів з теми заняття /прикладі/:

- а) Екологічна ситуація в Україні;
- б) Екологічні проблеми регіону Карпат;
- в) Ліси – запорука екологічної стабільності;
- г) екологічні проблеми сучасного Закарпаття.

2. Перегляд навчального фільму «Ліси – легені Землі».

3. Бесіда за змістом фільму за запитаннями:

- Яка основна проблема порушена в фільмі?
- Чому ліси називають легенями Землі?
- Яку нову інформацію про зелені насадження Ви отримали?
- Що Вам відомо про екологічні проблеми з навчальних предметів, які вивчаєте?
- Яке розв'язання екологічних проблем, порушених у фільмі, пропонує режисер?
- Яке Ваше власне бачення розв'язання подібних проблем?

4. Підбиття підсумків конкурсу малюнка з екологічних проблем, оголошеного заздалегідь.

5. Конкурс-вікторина на знання регіональних природних багатств.

/Обов'язково вказати 10-12 запитань вікторини, які студент добирає відповідно до віку учнів, контингенту класу/.

6. Аналіз тематичної виставки літератури, перегляд фотоальбому тощо.

7. Розгадування ребусів, головоломок, загадок /записати/.

8. Підсумкова бесіда учителя з теми /короткий зміст/.

.....
.....

III. Підсумок заняття.

Психолого-педагогічні висновки та рекомендації.

/Дати короткий психолого-педагогічний самоаналіз проведеної виховної справи:

досягнення поставленої мети, доцільність вибору теми, її відповідність віковим характеристикам учнів, їх інтересам, рекомендації стосовно подальшого розгляду теми, залучення учнів до колективної творчої діяльності і засобів активізації позакласної діяльності/.

Використана література (подається бібліографічний опис використаних у процесі підготовки виховної справи джерел). Наприклад: Стойко В.М. Екологія Карпат. *Карпатський край*. 2015. №1. С. 23 – 28.

/План-конспект підписується класним керівником класу, в якому студент провів виховне заняття/.

Тест «Чи вмієте Ви спілкуватися?»

1. Чи часто до Вас на вулиці звертаються сторонні люди?

а) Так, з'ясовують дорогу до того и іншого закладу, літні люди просять перевести їх через дорогу.

б) Рідко, здебільшого пропонують погадати, взяти участь у лотереї або придбати якусь річ.

в) Інколи, але я намагаюся не зупинятися: навколо так багато аферистів.

2. Якого стилю спілкування Ви дотримуетесь?

а) Люблю говорити гучно, емоційно, багато жестикулюю.

б) Розмовляю рівним, спокійним голосом, можу для переконливості злегка доторкнутися до співрозмовника рукою.

в) Підтримую той стиль спілкування, який оберє протилежна сторона.

3. Чи часто Ви посміхаєтеся своєму співрозмовникові?

а) Інколи.

б) Звісно, я ж демонструю йому свої емоції.

в) Ні, я взагалі рідко посміхаюся.

4. Опинившись у скрутному становищі, и шукатимете Ви допомоги в інших?

а) Буду розраховувати тільки на себе.

б) Телефонуватиму рідним та знайомим зі скаргами на долю, буду плакатися «в жилетку».

в) Зателефоную до близького друга та запитаю поради.

5. Ви чекаєте на лікаря в довгій черзі. Чим займатиметеся?

а) Читанням – завжди тримаю для такого випадку книгу чи журнал.

б) Спробую поговорити із сусідами на якусь тему.

в) Розпитаю всіх про їхні хвороби й розповім про свою.

6. Чи любляете Ви ходити в гості?

а) Залюбки, намагаюся не залишатися н свята вдома.

б) Люблю як ходити в гості, так і приймати їх у себе.

в) Мене ніхто не запрошує.

7. Ви зайняті, а Вам телефонує знайомий. Що робитимете?

а) Перепрошу й пообіцяю перетелефонувати, коли звільнюся.

б) Скажу, що не можу говорити, й покладу слухавку.

в) Нічого не вдієш – доведеться підтримати розмову.

8. Ви зустріли знайомого після тривалої розлуки. Про що говоритимете?

а) Спершу розповім йому всі мої новини.

б) Перекинуся кількома фразами.

в) Розпитаю, які зміни відбулися в його житті.

9. Чи пам'ятаєте Ви дні народження друзів?

а) Звісно, тримаю список пам'ятних дат на кожен місяць і завжди знайду час, щоб зателефонувати та висловити кілька теплих слів.

б) Так, це зручна нагода для спілкування. Зателефоную та напрошуся в гості.

в) Можу забути, якщо багато справ.

10. Чи любляете Ви тварин?

а) Ні, не розумію людей, які завели кішку або собаку – від них стільки бруду.

б) Швидше боюся, адже вони завжди намагаються подряпати або вкусити мене.

в) Люблю, й вони відповідають взаємністю.

Ключ до тесту

№ питання	Бали за відповіді		
	а	б	в
1	2	1	0
2	0	2	1
3	1	2	0
4	0	2	1
5	0	1	2
6	2	1	0
7	2	0	1
8	2	0	1
9	1	2	0
10	0	1	2

Інтерпретація результатів

- До 5 балів. Ви замкнені, не любите спілкуватися та цілком заглиблені у справи. Хоча б у вихідні забудьте про службові обов'язки й приділіть увагу рідним та друзям. Пам'ятайте, що спілкування є основною людською радістю.
- 6–10 балів. Ви дуже сором'язливі. Вами легко маніпулювати, тому люди часто використовують Вас зі своєю метою. Навчіться говорити «ні», коли Вам це необхідно. Вам слід навчатися спілкування та займатися аутотренінгом.
- 11–15 балів. Ви вмієте підтримати розмову, можете повернути до себе людей, але й не дозволите їм сісти Вам на голову.
- 16–20 балів. Ви надто нав'язливі та найчастіше думаєте тільки про себе. Не шукайте вигідних знайомств, намагайтеся спілкуватися саме тому, що люди є цікавими. Інакше можете втратити всіх друзів.

Тест «Чи вмієте Ви слухати»

Ви отримаєте вичерпну відповідь на це питання за допомогою наведеного тесту.

Відмітьте з-поміж описаних ситуацій ті, що викликають у Вас незадоволення, досаду або роздратованість під час розмови з людиною (незалежно від того, хто ця людина: товариш, колега, керівник, випадковий співрозмовник тощо).

1. Співрозмовник не дає мені висловитися, постійно перебиває мене під час бесіди.
2. Співрозмовник ніколи не дивиться на мене під час розмови.
3. Співрозмовник постійно метушиться: олівець і папір займають його більше, ніж мої слова.
4. Співрозмовник ніколи не усміхається.
5. Співрозмовник завжди відволікає мене питаннями та коментарями.
6. Співрозмовник намагається спростувати мої твердження.
7. Співрозмовник вкладає в мої слова інший зміст.
8. На мої питання співрозмовник ставить контрпитання.
9. Іноді співрозмовник перепитує мене, удаючи, що не розчув.
10. Співрозмовник, не дослухавши до кінця, перебиває мене лише для того, щоб погодитись.
11. Співрозмовник під час розмови зосереджено займається іншими справами: крутить у руці цигарку, протирає скло окулярів; і я переконаний, що він при цьому неуважний.
12. Співрозмовник робить висновки за мене.

13. Співрозмовник завжди намагається вставити слово в мою розповідь.
14. Співрозмовник дивиться на мене уважно, не зводячи очей.
15. Співрозмовник дивиться на мене, немов оцінюючи. Це мене турбує.
16. Коли я пропоную що-небудь нове, співрозмовник каже, що він вважає так само.
17. Співрозмовник переграє, демонструючи, що цікавиться бесідою, надто часто киває головою, охає.
18. Коли я розмовляю про серйозні речі, співрозмовник вставляє кумедні розповіді, анекдоти, жарти.
19. Співрозмовник часто дивиться на годинник під час розмови.
20. Співрозмовник вимагає, щоб усі погоджувалися з ним. Будь-яке його висловлювання завершується питанням на зразок: «Ви теж так вважаєте?» або «Ви не згодні?»

Опрацювання результатів

Кількість ситуацій, які викликають у Вас негативні емоції, складає:

- 14–20. Ви поганий співрозмовник і Вам потрібно багато працювати над собою та вчитися слухати.
- 8–14. Ви маєте деякі недоліки, критично ставитеся до висловлювань, Вам бракує деяких якостей гарного співрозмовника. Уникайте надто швидких висновків, не загострюйте уваги на особливостях мови, не шукайте таємного змісту в словах, не монополізуйте розмови.
- 2–8. Ви гарний співрозмовник. Але іноді відмовляєте партнерові в повній увазі. Повторюйте ввічливо його висловлювання, давайте час висловити свою думку повністю, пристосовуйте свій темп мислення до його мовлення й можете бути переконані, що спілкування з Вами буде ще приємніше.
- 0–2. Ви відмінний співрозмовник. Ви вмієте слухати. Ваш стиль спілкування може бути прикладом для оточуючих.

Засоби спілкування

Передавання інформації під час спілкування забезпечується за допомогою мовлення – основного, специфічно людського знаряддя спілкування, а також немовленнєвими засобами.

Природа мови є знаковою. Кожне слово – це знак, що співвідноситься з предметами зовнішнього світу. Кожне слово як знак історично має певне значення, зрозуміле для спільноти, яка користується цією мовою.

З розвитком соціального й технічного прогресу постійно розширювалося коло потреб людини, що спричинило розвиток і вдосконалення мови та мовлення як засобів спілкування.

Вербальна комунікація за допомогою слова є основною і найдосконалішою формою людського спілкування. Рівень володіння мовленням, багатство та культура висловлювання визначають можливості та ефективність спілкування кожної конкретної особистості.

Тому слід пам'ятати про такі важливі складові педагогічного іміджу, як навички ораторського мистецтва, вміння слухати себе й співрозмовника, добирати слова, інтонації, тембр голосу, темп мовлення. Так, за допомогою голосу можна стати привабливішим, а можна, навпаки, викликати відразу.

Ознайомтеся з важливими ознаками голосу.

«Вдалиий голос»	«Невдалиий голос»
Приємний на слух; спокійний; довірливий; керований; теплий; мелодійний; упевнений; інтонаційно забарвлений; виразний; природний; звучний; наповнений; доброзичливий	Гнусавий; різкий та скрипучий; хрипкий; тремтячий; плаксивий; полохливий; уривчастий; дуже гучний; тихий, ледве чутний; незабарвлений; невпевнений; монотонний; нудний; напружений

КОМУНІКАТИВНІ ВПРАВИ

«Якби...., то я став би.....»

Мета вправи: відпрацьовувати навички швидкого реагування на конфліктну ситуацію.

Вправа відбувається по колу: перший учасник висуває умову, в якій обумовлена певна конфліктна ситуація. Наприклад: «Якби мене обрахували в магазині...» Наступний учасник, який сидить поруч із першим, продовжує (завершує) речення. Наприклад: «...я вимагав би книгу скарг».

Доцільно провести цю вправу в декілька етапів, у кожному з яких беруть участь усі присутні, після чого обов'язково повинно відбутися обговорення.

Ведучий відзначає: як конфліктні ситуації, так і шляхи виходу з них можуть повторюватися.

«Контраргументи»

Мета вправи:

- створити умови для саморозкриття;
- відпрацьовувати вміння вести полеміку й наводити контраргументацію.

Кожний із членів групи повинен розповісти решті учасників про свої слабкі сторони – про те, що він не сприймає в собі. Це можуть бути риси характеру, звички, які заважають у житті або які хотілося б змінити. Решта учасників уважно слухають і після завершення виступу обговорюють те, про що йшлося, намагаючись навести контраргументи, тобто те, що можна протиставити визначеним недолікам, або навіть демонструючи, що наші слабкості за певних обставин можуть перетворитися на сильні риси.

На вправу відводиться 40–50 хвилин.

Тестові методики і комунікативні вправи взяті з посібника Дербеньової А. Г., Кунцевської А.В. Тренінги з розвитку комунікативності вчителів. Харків, 2009. 192 с.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ З КУРСУ

1. Педагогіка як наука. Об'єкт, предмет, завдання педагогіки.
2. Основні педагогічні категорії.
3. Педагогічний процес: суть, структура, рушійні сили.
4. Педагогічна наука і педагогічна практика. Об'єкт і предмет педагогічної практики.
5. Зв'язок педагогіки з іншими науками. Система педагогічних наук.
6. Методологія та методи педагогічних досліджень.
7. Емпіричні методи педагогічних досліджень.
8. Теоретичні методи педагогічних досліджень.
9. Математичні (кількісні) методи педагогічних досліджень.
10. Етапи педагогічного дослідження.
11. Педагогічний експеримент.
12. Виховання, школа і педагогічна думка в Київській Русі.
13. Українська педагогіка XIV – XVI ст.
14. Освіта і педагогічна думка в Україні у XVII – XVIII ст.
15. Освіта і педагогічна думка України XIX – XX ст.
16. Педагогічні ідеї епохи Відродження.
17. Поняття «розвиток» у педагогічній науці. Загальні чинники розвитку особистості.
18. Роль спадковості в людському розвитку.
19. Вплив середовища на розвиток людини.
20. Роль виховання у розвитку особистості.
21. Активна діяльність особистості як чинник її розвитку.
22. Поняття про дидактику, її предмет та функції.
23. Основні тенденції розвитку сучасної освіти.
24. Суть процесу навчання. Процес навчання як система.
25. Складові компоненти процесу навчання, їх характеристика.
26. Організація навчально-пізнавальної діяльності учнів /послідовність процесу учіння/.
27. Навчання, розвиток і виховання: співвідношення й кореляційна залежність.
28. Поняття змісту освіти. Умови і чинники, що зумовлюють формування змісту освіти.
29. Реформування загальноосвітньої школи за проектом «Нова школа» (мета й завдання, формула нової школи, життєві компетентності учня).
30. Реалізація змісту освіти в сучасній школі.
31. Суть, мета, завдання інклюзивної освіти.
32. Основні характеристики інклюзивної освіти.
33. Особливості корекційної роботи вчителя в умовах інклюзивної освіти.
34. Поняття методу навчання. Класифікація методів.
35. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності учнів.
36. Методи стимулювання і мотивації учіння.
37. Методи контролю і самоконтролю навчальних досягнень учнів.

38. Ситуаційний метод навчання. Вибір методів навчання.
39. Суть поняття «форма навчання». Історичний аспект проблеми.
40. Типи і структура уроків.
41. Класифікація закономірностей навчання.
42. Поняття про принцип, правило. Система дидактичних принципів.
43. Поняття мети виховання. Умови її визначення.
44. Стилi виховання.
45. Зміст сучасного шкільного виховання. Базова культура особистості як основа змісту виховання.
46. Суть процесу виховання.
47. Загальні закономірності виховання.
48. Поняття методу виховання. Класифікація методів.
49. Методи формування свідомості особистості.
50. Методи організації діяльності вихованців.
51. Методи стимулювання поведінки й діяльності учнів.
52. Вибір методів виховання.
53. Самовиховання та перевиховання.
54. Форми виховання. Позашкільні форми виховання.
55. Стилi сімейного виховання.
56. Колектив як форма виховання /теорія А.Макаренка/. Колектив та особистість. Педагогічне управління колективом.
57. Поняття технології виховання. Основні підходи до виховання.
58. Актуальні проблеми сучасного шкільного виховання.
59. Учитель – основна постать педагогічного процесу. Педагогічна майстерність, її елементи.
60. Педагогічне спілкування: суть, функції, форми та механізми взаємодії.